

Investigating and Evaluating the Livability Status of Worn-Out Neighborhoods in Behbahan City with a Future Research Approach

Original Article

Saeed Amanpour^{1*}, Eghbal Nasiri Barm Elvan²

1- Professor of Geography and Urban Planning Department, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

2- PhD candidate in geography and urban planning, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 2024-06-06

Revised: 2024-06-20

Accepted: 2024-06-24

Keywords

Behbahan City

Livability

MICMAC Model

SAW Model

Worn Texture

ABSTRACT

Introduction

Today, with the urbanization of the world's population and the globalization of cities, urban planning and citizenship have become the most important issues affecting the quantitative and qualitative dimensions of human life and citizens expect higher standards from the urban environment in which they live. Therefore, paying attention to the new theories of urban planning, each of which aims to solve urban problems, improve the quality of life in cities, improve the quality of the city environment, and urban management, and lead to more favorable urban development. Among the new theories of urban development, a livable city is considered a guide for having a desirable and sustainable urban environment, while posing an obvious problem [2]. One of the important aspects of cities, which is both the cause and the effect of many urban problems, is the worn-out urban tissues. The nature of the worn texture, any disregard for it invalidates it in various ways. Because in terms of culture, it is the origin of today's city and a relic of the previous culture and history, and from a social point of view, in case of abandonment and disproportionate uses, it is a part of society and a guarantor of human life. Physically, despite all the wear and tear, it still has a unique architectural and urban planning value [4]. It is worth noting that the current academic studies of the last five years in the field of livability in our country have mostly focused on rural areas and big cities. And the areas of worn tissues are less considered. This is because today such structures are the root of many pressures and contradictions on the way of development; So that they are not very compatible with the economic and social conditions of today and do not have proper access to today's living standards, lack of vitality and unlivability is one of their basic and major problems. Behbahan city, centered in Behbahan city, is one of the oldest cities in Khuzestan province which is located at a distance of 205 km from Ahvaz city. Due to facing the rapid modernization process, this city has suffered the inefficiency and exhaustion of its tissues, and since the dilapidated structures of Behbahan city are located in the center of the city, they suffer from issues such as physical and spatial problems, inadequacies of the access and service network, low users per capita, and the lack of necessary and suitable services and facilities for citizens. The dilapidated houses of these neighborhoods do not have parking spaces, and on the other hand, there is no possibility of car traffic in the narrow streets and stepped alleys of these neighborhoods. As a result, finding a parking space in the streets of these neighborhoods has become a difficult and time-consuming task, and usually due to the inappropriate access for emergency vehicles, it has become the basis for

* Corresponding author: amanpour@scu.sc.ir

unfortunate events for residents. Therefore, making these dilapidated urban tissues livable has a double necessity and importance, and with this, the features of the economic, social, and environmental status of an area are revealed, and it can also be used as a powerful tool to monitor the program. Planning urban development and designing future policies for these areas should be used.

Materials and Methods

According to the research problem, the current research method is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of nature and method. In this research, to provide the theoretical foundations and obtain the required information in the field of recognizing the indicators of viability in worn tissues, the method of collecting documentary and library information was used, and the tools of data collection are interviews and questionnaires. The statistical population of the research is made up of city managers and academic experts with opinions in the field of urban planning. The selection criteria of managers and experts are theoretical mastery, practical experience, desire, and ability to participate in research and access. In this research, the judgmental sampling method was used and the face validity of the questionnaire was also confirmed by experts. At this stage, 35 indicators affecting the livability of the dilapidated fabric of Behbahan City were identified by asking the opinions of city managers and academic elites. Then, the internal relationships between them are investigated using the MICMAC interpretive structural analysis model and the type of variables is determined according to the influence and effectiveness of other variables. Finally, the existing problems of the worn-out fabric of Behbahan city are ranked based on the SAW model.

Findings

Among the 35 driving forces, 8 driving forces have a key effect on the future condition of the livability of worn-out tissues of Behbahan city. The

willingness of residents to invest in the worn-out fabric, the level of satisfaction of the residents with the facilities and facilities of the worn-out fabric, the opportunity to generate income in the worn-out fabric, the favorable quality of the image, and the view of the city in the area of the fabric, the extent of the residents' willingness to live in the worn-out fabric, the level of access to public services and Urban infrastructures, the desire of the private sector to invest in worn-out fabric, and public access to green spaces are among the key drivers for the viability of these fabrics. In terms of systemic performance, these forces play the role of high impact and low impact in the system environment to improve the quality of the urban environment, and as a result, they are considered the most effective and key drivers. The investigation and ranking of the reasons for the wear and tear of the worn fabric of Behbahan city (from the most acute problem to the bottom) according to the SAW model according to Table (9) is as follows: 1- Lack and inefficiency of urban services 2- Lack of suitable infrastructure facilities 3- Lack of leisure facilities 4- Lack of proper access (inefficient roads) 5- Environmental problems 6- Lack of per capita needs of users 7- Problems Functional 8- Weak cooperation of institutions and inappropriate management 9- Lack of social security.

Conclusion

The analysis of these drivers shows that residents' willingness to invest in the worn-out fabric, residents' satisfaction with the fabric's facilities and facilities, the opportunity to generate income in the fabric, the quality of the city's image and landscape, the residents' desire to live in the worn-out fabric, access to public services and urban infrastructure, the desire The private sector investing in worn-out fabric, and public access to green space, all have an impact on the future viability of worn-out fabrics in Behbahan. Therefore, the physical sub-index has a greater contribution in affecting the livability of the worn-out tissue of Behbahan city.

COPYRIGHTS

©2022 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.



HOW TO CITE THIS ARTICLE

Amanpour S. Nasiri Barm Elvan E. Investigating and Evaluating the Livability Status of Worn-Out Neighborhoods in Behbahan City with a Future Research Approach. Urban Economics and Planning Vol 5(1):138-153. [In Persian]

DOI: 10.22034/UEP.2024.458512.1490



بررسی و ارزیابی وضعیت زیست‌پذیری محلات بافت فرسوده شهر بهبهان بارویکرد آینده‌پژوهی

مقاله پژوهشی

سعید امانپور^{۱*}؛ اقبال نصیری برم الوان^۲

۱- استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران
۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

چکیده

مقدمه

امروزه، با شهری شدن جمعیت جهان و جهانی شدن شهرها، شهرسازی و شهروندی به مهم‌ترین مسائل مؤثر بر ابعاد کمی و کیفی زندگی انسان تبدیل شده است و شهروندان استانداردهای بالاتری از محیط شهری که در آن زندگی می‌کنند را انتظار دارند. از این رو، توجه به تئوری‌های جدید شهرسازی که هر یک با هدف حل مشکلات شهری، بهبود کیفیت زندگی در شهرها، ارتقای کیفیت محیط شهر، مدیریت شهری هستند الزامی است و بیشتر به سوی مطلوب‌تر شدن توسعه شهری رهنمون می‌سازند. در بین تئوری‌های نوین شهرسازی مطرح‌شده، شهر زیست‌پذیر ضمن طرح مسئله‌ای آشکار، به عنوان راهنمایی برای داشتن محیطی مطلوب و پایدار شهری به حساب می‌آید [۱۲]. یکی از جنبه‌های حائز اهمیت در شهرها که هم علت و هم معلول بسیاری از معضلات شهری است، بافت‌های فرسوده شهری است. ماهیت بافت فرسوده، هرگونه بی‌توجهی به آن را از جهات مختلف بی‌اعتبار می‌کند، زیرا از لحاظ فرهنگی، خاستگاه شهر امروزی و یادگاری از فرهنگ و تاریخ پیشین است و از لحاظ اجتماعی در صورت متروک شدن و کاربری‌های نامتناسب، بخشی از جامعه و ضامن زندگی انسان‌ها است و از لحاظ کالبدی با وجود همه فرسودگی هنوز ارزش معماری و شهرسازی بی‌نظیری دارد [۱۴]. شایان توجه اینک مطالعات آکادمیک طی پنج سال اخیر در زمینه زیست‌پذیری در کشور ما، بیشتر بر نواحی روستایی و شهرهای بزرگ متمرکز بوده است و نواحی بافت‌های فرسوده، کمتر مد نظر قرار گرفته‌اند. این در حالی است که امروزه چنین بافت‌هایی، ریشه بسیاری از فشارها و تضادهای بر سر راه توسعه هستند؛ به طوری که سازگاری چندانی با شرایط اقتصادی اجتماعی عصر حاضر ندارند و نداشتن دسترسی مناسب به معیارهای زندگی امروزی، نبود سرزندگی و نیز زیست‌ناپذیری، از مشکلات اساسی و عمده آن‌ها است [۱۱]. شهرستان بهبهان به مرکزیت شهر بهبهان، از قدیمی‌ترین شهرهای استان خوزستان است که در فاصله ۲۰۵ کیلومتری شهرستان اهواز قرار گرفته است. این شهر به دلیل مواجه شدن با روند نوگرایی سریع، دچار ناکارآمدی و فرسودگی بافت‌های خود شده است و از آنجا که بافت‌های فرسوده شهر بهبهان در مرکز شهر قرار دارند، از مسائلی نظیر مشکلات کالبدی و فضایی، نارسایی‌های شبکه دسترسی و خدمات‌رسانی، سرانه کم کاربری‌ها و نبود خدمات و تأسیسات لازم و مناسب شهروندان رنج می‌برد. خانه‌های فرسوده این محلات پارکینگ ندارند و از طرفی هم امکان تردد خودرو در معابر کم‌عرض و کوچه‌های پلکانی این محلات وجود ندارد؛ در نتیجه پیدا کردن جای پارک در خیابان‌های این محلات به کاری دشوار و زمان‌بر تبدیل شده و معمولاً به دلیل دسترسی نامناسب برای خودروهای امدادی، زمینه‌ساز اتفاقات ناگوار برای ساکنان شده است. بنابراین زیست‌پذیر کردن این بافت‌های فرسوده شهری، ضرورت و اهمیت دوچندانی دارد و با این کار ویژگی‌های وضعیت

اطلاعات مقاله

تاریخ‌های مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۱۷
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۳/۳۱
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۰۴

کلمات کلیدی

بافت فرسوده
زیست‌پذیری
شهر بهبهان
مدل MICMAC
مدل SAW

منظر شهر در محدوده بافت، میزان تمایل ساکنان به سکونت در بافت فرسوده، میزان دسترسی به خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری، تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده و دسترسی عمومی به فضای سبز جزء پیشران‌های تأثیرگذار و کلیدی برای زیست‌پذیری این بافت‌ها دارند. این نیروها از نظر عملکرد سیستمی نقش تأثیرگذاری بالا و تأثیرپذیری اندک را در محیط سیستم با هدف ارتقای کیفیت محیط زیست شهری ایفا می‌کنند و در نتیجه، مؤثرترین و کلیدی‌ترین پیشران‌ها محسوب می‌شوند.

بررسی و رتبه‌بندی دلایل فرسودگی موجود بافت فرسوده شهر بهبهان (از حادثه‌ترین مشکل به پایین) طبق مدل SAW مطابق جدول ۸ به صورت زیر است:

- ۱- کمبود و ناکارآمدی خدمات شهری؛ ۲- نبود تأسیسات زیربنایی مناسب؛
- ۳- نبود امکانات گذران اوقات فراغت؛ ۴- عدم دسترسی‌های مناسب (وجود معابر ناکارآمد)؛ ۵- مشکلات زیست‌محیطی؛ ۶- کمبود سرانه مورد نیاز کاربری‌ها؛ ۷- معضلات عملکردی؛ ۸- ضعف همکاری نهادها و مدیریت نامناسب؛ ۹- نبود امنیت اجتماعی.

نتیجه‌گیری

تحلیل این پیشران‌ها نشان می‌دهد تمایل ساکنان به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده، رضایت ساکنان از امکانات و تسهیلات بافت، فرصت درآمدزایی در بافت، کیفیت سیما و منظر شهر، تمایل ساکنان به سکونت در بافت فرسوده، دسترسی به خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری، تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده، و دسترسی عمومی به فضای سبز، همگی بر آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهبهان تأثیرگذارند. بنابراین زیرشاخص کالبدی سهم بیشتری در تأثیرگذاری بر میزان زیست‌پذیری بافت فرسوده شهر بهبهان دارد.

اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی یک ناحیه آشکار می‌شود و همچنین می‌تواند به عنوان ابزاری قدرتمند برای نظارت بر برنامه‌ریزی توسعه شهری و طراحی سیاست‌های آینده برای این نواحی به کار رود.

مواد و روش‌ها

روش پژوهش حاضر با توجه به مسئله پژوهش، از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، از نوع توصیفی-تحلیلی است. در این پژوهش به منظور فراهم ساختن مبانی تئوری و به دست آوردن اطلاعات مورد نیاز در زمینه شناخت شاخص‌های زیست‌پذیری در بافت‌های فرسوده از روش جمع‌آوری اطلاعات اسنادی و کتابخانه‌ای استفاده شد و ابزار جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه و پرسشنامه است. جامعه آماری تحقیق را مدیران شهری و خبرگان دانشگاهی صاحب‌نظر در حوزه برنامه‌ریزی شهری تشکیل می‌دهند. معیارهای انتخاب مدیران و خبرگان، تسلط نظری، تجربه عملی، تمایل و توانایی مشارکت در پژوهش و دسترسی است. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری قضاوتی استفاده شد و روایی صورتی پرسش‌نامه نیز مورد تأیید خبرگان قرار گرفت. در این مرحله با نظرخواهی از مدیران شهری و نخبگان دانشگاهی، ۳۵ مورد از شاخص‌های مؤثر بر زیست‌پذیری بافت فرسوده شهر بهبهان شناسایی شد. سپس روابط درونی بین آن‌ها با استفاده از مدل تحلیل ساختاری-تفسیری MICMAC بررسی شد و نوع متغیرها با توجه به اثرگذاری و اثرپذیری بر سایر متغیرها مشخص شد. در آخر، مشکلات موجود بافت فرسوده شهر بهبهان براساس مدل SAW رتبه‌بندی شد.

یافته‌ها

از میان ۳۵ نیروی پیشران، ۸ پیشران تأثیرگذار بر وضعیت آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهبهان اثر کلیدی بیشتری دارند. تمایل ساکنان به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده، میزان رضایت ساکنان از امکانات و تسهیلات بافت فرسوده، فرصت درآمدزایی در بافت فرسوده، کیفیت مطلوب سیما و

مقدمه

امروزه با شهری شدن جمعیت جهان و جهانی شدن شهرها، شهرسازی و شهروندی به مهم‌ترین مسائل مؤثر بر ابعاد کمی و کیفی زندگی انسان تبدیل شده است [۱] و شهروندان استانداردهای بالاتری از محیط شهری که در آن زندگی می‌کنند را انتظار دارند. از این رو، توجه به تئوری‌های جدید شهرسازی که هر یک با هدف حل مشکلات شهری، بهبود کیفیت زندگی در شهرها، ارتقای کیفیت محیط شهر و مدیریت شهری هستند، الزامی است و شهرها را بیشتر به سوی مطلوب‌تر شدن توسعه شهری رهنمون می‌سازد. در بین تئوری‌های نوین شهرسازی مطرح شده، شهر زیست‌پذیر ضمن طرح مسئله‌های آشکار، به عنوان راهنمایی برای داشتن محیطی مطلوب و پایدار شهری به حساب می‌آید [۲]. شهر به عنوان نماد کالبدی، اوضاع فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و فناوری در هر عصر و دوره‌ای می‌تواند معیاری برای ارزیابی روند تحولات جامعه در آن باشد. ساختار و کارکرد شهر در هر عصر و زمانه متناسب با درجه توسعه یافتگی، به واسطه کنشگران و عوامل مختلف، شکل گرفته و شرایط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی کشور در هر زمانی در شکل‌گیری بافت‌های شهری مؤثر بوده است [۳]. یکی از جنبه‌های حائز اهمیت در شهرها که هم علت و هم معلول بسیاری از معضلات شهری است، بافت‌های فرسوده شهری است. ماهیت بافت فرسوده هر گونه بی‌توجهی به آن را از جهات مختلف بی‌اعتبار می‌کند، زیرا از لحاظ فرهنگی، خاستگاه شهر امروزی و یادگاری از فرهنگ و تاریخ پیشین است و از لحاظ اجتماعی در صورت متروک شدن و کاربری‌های نامتناسب، بخشی از جامعه و ضامن زندگی انسان‌ها است، از لحاظ کالبدی با وجود همه فرسودگی هنوز دارای ارزش معماری و شهرسازی بی‌نظیری است [۴]. شهرنشینی به عنوان پدیده‌ای که بر اثر تداخل جنبه‌های مختلف و ضروری زندگی مدرن، از عوامل مهم تأثیرگذار بر سلامت فردی- اجتماعی شهروندان و مظهر شبکه‌ای از روابط پیچیده اجتماعی شده، بستر و شکل‌دهنده بسیاری از چالش‌های اساسی در زندگی شهروندان نیز است [۵]. انسان به عنوان موجودی که ذاتاً تمایل به بهبود، رفاه و آسایش در زندگی دارد، در برنامه‌ریزی‌های خود همیشه به دنبال رسیدن به این هدف است. امروزه محیط زیست بیشتر شهرها با مشکلات عدیده‌ای روبه‌رو شده‌اند که توجه شگرفی را در راستای جلوگیری از این روند نامطلوب اقتضا می‌کند. در این باره نیز اصطلاحاتی همچون: زیست‌پذیری، شهر توانا، شهر خلاق، شهر تاب‌آور، شهر پایدار، همگی به ارتقا و بهبود کیفیت زندگی شهروندان اشاره دارند تا از این طریق بتوان به زندگی توأم با کیفیتی مطلوب و مورد انتظار در محیط زیست دست یافت [۶]. از طرفی هر انسانی فارغ از اینکه در شهر یا روستا زندگی کند، در پی دستیابی به زندگی مطلوب و رضایت‌بخش است. یکی از مباحثی که امروزه کمتر به آن در برنامه‌ریزی شهری پرداخته شده، زیست‌پذیری شهری است [۷]. انتقادات وارد شده از سوی محققان شهری و اجتماعات انسانی، جین جاکوبز و اپلیارد، را بر آن داشت تا بر مفهوم زیست‌پذیری به عنوان یکی از رویکردهای دستیابی به محیط شهری قابل زیست و با کیفیت تأکید کنند. هدف اصلی آن‌ها بهبود کیفیت فضاهای شهری با معیاس انسانی در شهرهای مدرن بود [۸]. امروزه زیست‌پذیری، نقشی اساسی در حیات و رشد شهرها و کیفیت زندگی شهروندان دارد. اهمیت این موضوع زمانی روشن‌تر می‌شود که توجه کنیم بخش‌های زیادی از جمعیت ایران در شهرها زندگی می‌کنند [۹]. مناطق فرسوده شهری بر تصمیم‌گیری‌های مدیران شهری تأثیرگذار هستند و بخش مهمی از فعالیت‌های آن‌ها به بهبود شرایط و راهکارهای مناسبی برای افزایش شرایط زندگی در این مناطق اختصاص یافته است [۱۰]. نظام زیستی این بافت‌ها، علی‌رغم چرخش سیاست‌های الگوی توسعه شهری در دهه اخیر از توسعه افقی به سرمایه‌گذاری در بافت‌های درون شهری، هم از حیث ساختار و هم از نظر کارکرد اجزای حیاتی، با اختلال و ناکارآمدی مواجه است. در این میان، شناسایی و درک نیازهای شهروندان (تقاضاهای ذهنی) و زیست‌پذیری (شرایط مناسب عینی) این سکونتگاه‌ها، کیفیت زندگی (رضایت ذهنی) در نواحی شهری را ارتقا می‌بخشد و زمینه دستیابی به توسعه پایدار را فراهم

می‌سازد [۷]. ایجاد یک شهر زیست‌پذیر تعهدی بزرگ و پیچیده است که لازمه آن، این است که برنامه‌ریزان شهری ساکنان شهر را به لحاظ شاخصه‌های زیست‌پذیری حمایت کنند [۱۱]. شایان توجه اینکه مطالعات آکادمیک فعلی پنج سال اخیر در زمینه زیست‌پذیری در کشور ما، بیشتر بر نواحی روستایی و شهرهای بزرگ متمرکز بوده است و نواحی بافت‌های فرسوده کمتر مد نظر قرار گرفته‌اند. این در حالی است که امروزه چنین بافت‌هایی ریشه بسیاری از فشارها و تضادهای بر سر راه توسعه هستند؛ به طوری که سازگاری چندانی با شرایط اقتصادی اجتماعی عصر حاضر ندارند و نداشتن دسترسی مناسب به معیارهای زندگی امروزی، نبود سبز زندگی و نیز زیست‌ناپذیری، از مشکلات اساسی و عمده آن‌ها است [۱۲]. شهرستان بهبهان به مرکزیت شهر بهبهان یکی از شهرهای قدیمی استان خوزستان است که در فاصله ۲۰۵ کیلومتری شهرستان اهواز قرار گرفته است. این شهر به دلیل مواجه شدن با روند نوگرایی سریع، دچار ناکارآمدی و فرسودگی بافت‌های خود شده است و از آنجا که بافت‌های فرسوده شهر بهبهان در مرکز شهر قرار دارد، از مسائلی نظیر مشکلات کالبدی و فضایی، نارسایی‌های شبکه دسترسی و خدمات‌رسانی، سرانه کم کاربری‌ها نبود خدمات و تأسیسات لازم و مناسب شهروندان رنج می‌برد. خانه‌های فرسوده این محلات پارکینگ ندارند و از طرفی هم امکان تردد خودرو در معابر کم‌عرض و کوچه‌های پلکانی این محلات وجود ندارد در نتیجه پیدا کردن جای پارک در خیابان‌های این محلات به کاری دشوار و زمان‌بر تبدیل شده است و معمولاً به دلیل دسترسی نامناسب برای خودروهای امدادی، زمینه‌ساز اتفاقات ناگوار برای ساکنان شده است. بنابراین زیست‌پذیری کردن این بافت‌های فرسوده شهری، ضرورت و اهمیت دوچندانی دارد و با این کار ویژگی‌های وضعیت اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی یک ناحیه آشکار می‌شود و همچنین می‌تواند به عنوان ابزاری قدرتمند برای نظارت بر برنامه‌ریزی توسعه شهری و طراحی سیاست‌های آینده برای این نواحی به کار رود.

مفهوم زیست‌پذیری

خاستگاه مفهوم شهر زیست‌پذیر به دوران یونان باستان بازمی‌گردد که افرادی در پی ایدئولوژی و مفهوم عدالت و انصاف بودند. مفهوم زیست‌پذیری از یک سو نشان‌دهنده جاذبه و تأثیر قوی شهری است، اما از سوی دیگر، ارتباطات و تأثیرگذاری شهر را از طریق به دست آوردن سرمایه‌گذاران، منابع فرهنگی و انسانی، شدت بیشتری خواهد بخشید [۱۳]. زیست‌پذیری فرایند مناطقی شهری، روشی برای جلوگیری از آلودگی و حفاظت از منابع طبیعی در مناطق شهری و پیرامون آن‌ها است. مفهوم زیست‌پذیری به طور خیلی واضح به مفهوم پایداری نیز نزدیک است؛ زیرا زیست‌پذیری به قابلیت‌های یک مکان یا یک جامعه در پاسخ‌گویی به نیازهای شهروندان فعلی خود بدون به خطر انداختن نیازهای نسل‌های آیندگان اشاره می‌کند [۱۴]. زیست‌پذیری در معنای اصلی خود به مفهوم دستیابی به قابلیت‌های زندگی است و در واقع همان مفهوم دستیابی به کیفیت برنامه‌ریزی شهری خوب یا مکان پایدار است. زیست‌پذیری یک مفهوم کلی است که با تعدادی از مفاهیم و اصطلاحات دیگر مانند پایداری، کیفیت زندگی و کیفیت مکان و اجتماعات سالم در ارتباط است. هدف اصلی زیست‌پذیری شهری رضایت از سکونت و کیفیت محیط شهری جوامع است و سطح رضایت وابسته به اولویت نیازهای شهروندان است. با توجه به اینکه برابری یکی از اصول مهم کلیدی در زیست‌پذیری است، فراهم کردن تمامی نیازهای ملموس و ناملموس اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و روانی برای تمامی شهروندان با هر رده سنی، پایگاه اجتماعی، اقتصادی و نیز جسمی امری ضروری است. این مفهوم از درهم‌تنیدگی ابعاد مختلف تشکیل می‌شود و باید برای پیشگیری کردن از تک‌بعدی شدن و تقلیل‌گرایانه شدن آن؛ شبکه‌ای از روابط بین معیارهای مربوط به قلمروهای گوناگون زیست‌پذیری را هم در آن در نظر گرفت [۱۵].

پهنه‌های شهری با آن دست‌به‌گریبان هستند و از آنجا که فضاهای شهری، اوج تجلی مکانی حیات شهری و حضور شهروندان را به نمایش می‌گذارند، اثر متقابل تنزل کیفیت فضاهای شهری بر تنزل کیفیت زندگی شهری، عمق و ابعاد این معضل در بافت‌های فرسوده را روشن تر می‌سازد [۱۶]. ایده شهر زیست‌پذیر در بافت‌های فرسوده شهری؛ خلق مراکز شهری پویا است و عمدتاً بر خلق محله‌های پایدار و زیست‌پذیری این بافت‌ها تأکید دارد و هدف آن، ارتقای کیفیت فضاهای شهری این بافت‌ها است. رویکرد زیست‌پذیری به بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی و محیطی شهر توجه دارد و طیف وسیعی از فعالیت‌ها را بیان می‌دارد که قابلیت زیست‌پذیری به مناطق مضمحل، ساختمان‌های پاک‌سازی شده، زیرساخت‌ها و ساختمان‌های تحت بازسازی که به پایان عمر مفیدشان رسیده‌اند، می‌دهد. یک نگرش کلیدی در زیست‌پذیری به معنای عامش این است که وضعیت کلی شهر و مردمش را بهبود بخشد [۱۷]. بنابراین این ایده به دنبال حل مشکلات فرسودگی شهری از طریق بهسازی مناطق محروم و در حال اضمحلال در شهرهاست. این رویکرد تنها به دلیل بازنده‌سازی مناطق متروکه نیست، بلکه با مباحث گسترده‌تری همچون اقتصاد رقابتی و کیفیت زندگی به‌خصوص برای کسانی که در محلات فقیرنشین زندگی می‌کنند سروکار دارد. انتخاب شاخص در زیست‌پذیری برای مطالعه وضعیت آن بسیار مهم و حیاتی است. شاخص‌ها از یک سو، ابزاری برای شناخت دقیق شرایط موجود در یک مقطع زمانی‌اند و از سوی دیگر، نشان‌دهنده تصویر روندها و دگرگونی‌هایی که طی دوره مشخص رخ داده است [۱۸] به نقل از [۱۹]. به طور مسلم، فرسودگی بافت‌های شهری ریشه در عامل یا عواملی دارد که ممکن است از درون خود پدیده (خرد) نشئت گرفته یا شرایط بیرونی (مکان) باعث فرسودگی آن پدیده شود. بدیهی است هدایت تحولات شهر نیازمند دانش کافی از چگونگی تأثیر این عوامل در تولید فضاهای شهری است.

رویکردهای زیست‌پذیری

با توجه به اینکه مفهوم زیست‌پذیری نقاط مشترکی با مفاهیم پایداری و کیفیت زندگی دارد، می‌توان با رویکردهای متفاوت و متنوعی به آن نگریست و آن را ارزیابی کرد. در این بخش، رویکردها به این مفهوم، در رشته‌های گوناگون علمی و در شرایط مختلف زمانی، با توجه به کنکاش در منابع متعدد بررسی می‌شود. در اینجا رویکردها بر مبنای دوره زمانی آمده‌اند؛ به این معنا که از قدیم به جدید ذکر شده‌اند. رویکرد تجربی به شهر زیست‌پذیر؛ میل به تعریف یک مکان خوب از طریق به‌کارگیری تحقیقات تجربی، موجب شکل‌گیری اصطلاح زیست‌پذیری از اواخر دهه ۱۹۶۰ شد؛ هرچند این اصطلاح تا اواسط دهه ۱۹۷۰ رواج چندانی نداشت. بیشتر محققانی که در این حوزه طی چند دهه گذشته پژوهش‌هایی انجام داده‌اند، دانشگاهیانی هستند که در دپارتمان‌های برنامه‌ریزی فعالیت داشته‌اند. تأکید این محققان بر بهره‌گیری از مطالعات تجربی برای شناخت زندگی روزمره افراد در جهت مفهوم‌سازی مکان زیست‌پذیر بود. رویکرد ادراک‌های فردی و مطالعات بهزیستی ذهنی؛ این رویکرد بر رضایت و ارجحیت افراد تأکید دارد تا تعیین کند مکان‌ها قادر به تأمین انتظارات، نیازهای فردی و رضایت نسبی افراد هستند یا خیر (تأکید بر معیارهای ذهنی). رویکرد کیفیت زندگی (رویکرد معیارهای اجتماعی برای کیفیت زندگی)؛ محققانی که به بهبود زیست‌پذیری در مکان تمایل دارند، رویکردهای مکان‌محور را با ارزیابی کیفیت زندگی تلفیق می‌کنند [۱۵].

زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهری

بافت‌های فرسوده یکی از ساکنان انواع مختلف بافت‌های شهری هستند که به دلیل فرسودگی کالبدی و برخوردار نامناسب و وجود زیرساخت‌های آسیب‌پذیر، دارای ناپایداری مکانی-فضایی هستند. تنزل شاخص‌های کیفی در فضاهای شهری بافت‌های فرسوده، یکی از انبوه معضلاتی است که این

اهداف زیست‌پذیری شهری

اهداف زیست‌پذیری شهری			
شهر بدون مرز	رابطه مناسب با مکان و محیط زیست	مأمن و جایگاهی برای اجتماع	فضاهای عمومی مراکز برای زندگی اجتماعی و کانونی برای همه اجتماع
رفاه و خوشبختی ساکنان			

شکل ۱. اهداف زیست‌پذیری شهری [۲۰]

درون‌زا و برون‌زا در اقتصاد می‌شوند که نسبت به بزرگی شهر متنوع و پیچیده هستند. از تجمع این فعالیت‌ها، تراکم‌های به‌شدت اقتصادی همچون ارزش افزوده، ارزش‌های اضافی، دستمزدهای پرداختی، معاملات و مصرف‌های گوناگون پدید می‌آید. ابعاد فعالیت‌های اقتصادی فضاهای شهری بی‌نهایت متنوع است و در هر جایی الگویی از فعالیت‌های اقتصادی رسمی و غیر رسمی مزوج شده، موجب شخصیت فضایی اقتصادی معینی می‌شود [۸].

بعد زیست‌محیطی

محیط طبیعی بستر توسعه پهنه‌های شهری محسوب می‌شوند و ارتباط تنگاتنگی میان نحوه حیات شهر و فعالیت‌های شهروندان با کیفیت‌های زیست‌محیطی وجود دارد. یکی از معیارهای مهم و تعیین‌کننده وضعیت زیست‌پذیری شهری از نظر مطلوبیت محیط برای سکونت و فعالیت، سنجش پایداری محیطی آن است؛ زیرا بعد زیست‌محیطی مهم‌ترین محور زیست‌پذیری است و اقتصاد و زندگی اجتماعی دو محتوای مهم برای بعد زیست‌محیطی است [۱۴].

ابعاد زیست‌پذیری

زیست‌پذیری به سه بعد وابسته به هم تقسیم می‌شود: اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی [۲۱].

بعد اجتماعی

شهر سرزنده و زیست‌پذیر به لحاظ اجتماعی می‌تواند با سطوح پایین محرومیت، پیوستگی اجتماعی قوی، ارتباطات خوب و پویایی میان لایه‌های اجتماعی، روحیه جمعی و غرور مدنی، دامنه وسیعی از شیوه‌های زندگی، روابط موزون و جامعه شهری با طراوت توصیف شود [۱۲].

بعد اقتصادی

فضای شهری یک فضای اقتصادی است. فضایی با اختلاف ارزش‌ها، بازدهی‌های شایان توجه حتی در فاصله‌های کوتاه، این فضا در مجموع معرف بیشترین تراکم‌ها، سرمایه‌گذاری‌ها و ثروت‌ها در واحد سطح است. فعالیت‌هایی که در فضای شهری جریان دارد، موجب ظهور یک سری عوامل

پیشینه پژوهش

در ارتباط با پیشینه پژوهش مطالعاتی به صورت مستقیم و غیرمستقیم صورت گرفته که در ادامه به چند مورد آن اشاره می‌شود.

لان و همکاران [۲۲] پژوهشی با عنوان «ارزیابی تأثیرات تغییرات آب‌وهوا بر زیست‌پذیری شهرهای چین» انجام داده‌اند. یافته‌های حاصل از این پژوهش حاکی از آن است که موج گرما و حوادث ناشی از تغییرات اقلیمی تأثیرات شدیدی بر زیست‌پذیری شهرهای جنوب چین دارد، در حالی که یخ‌زدگی هوا دارای تغییرات معنادار روی زیست‌پذیری شهرهای شمالی چین است. همچنین ترکیب شرایط مختلف آب‌وهوایی تأثیرات گوناگونی بر زیست‌پذیری شهرهای چین داشته است.

هارویگوبز و همکارانش [۲۳] پژوهشی با عنوان «مدل‌سازی تأثیرات آینده برنامه‌ریزی فضایی شهری بر زیست‌پذیری گزینه‌های عرضه آب» انجام دادند. یافته‌های تحقیق یادشده نشان می‌دهد بارندگی می‌تواند قیمت مصرفی آب را در مطالعات محلی به صورت دقیق‌تر نشان دهد تا برنامه‌ریزی مکانی پتانسیل صرفه‌جویی در مصرف در آینده را تحت تأثیر قرار دهد.

لودا و همکاران [۲۴] در پژوهشی تحت عنوان «مقایسه تطبیقی شاخص‌های زیست‌پذیری مناطق شهری تهران با هدف تحلیل ابعاد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی» به این نتیجه رسیدند که تهران از نظر زیست‌پذیری شرایط مطلوبی دارد. همچنین بالاترین نمره برای منطقه ۵ و پایین‌ترین نمره برای منطقه ۹ است.

دونگ شنگ ژان و همکاران [۲۴] در پژوهشی تحت عنوان «عوامل مؤثر بر رضایت از زیست‌پذیری شهری در چین» به این نتیجه رسیده‌اند که هر ۶ بعد زیست‌پذیری شهری تأثیر معنادار و مثبتی بر رضایت از زیست‌پذیری دارند. محیط طبیعی، حمل‌ونقل راحت و سلامت محیطی شاخص‌هایی هستند که بیشترین تأثیر را دارند. همچنین ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی فردی نظیر موقعیت جغرافیایی، نوع مسکن، آموزش، بعد خانوار و سن نیز تأثیر معناداری بر رضایت از زیست‌پذیری دارند.

جانویچ و ندیایی [۲۵] در مقاله‌ای با عنوان «بررسی میزان زیست‌پذیری پروژه‌های مرکز تجمیع شهری» نشان داده‌اند سازمان کارآمد عملیات توزیع تأثیر عمده‌ای بر دوام مالی دارد. در مقاله یادشده تأثیر اندازه وسایل نقلیه و منطقه خدمات در سودآوری را مورد بحث قرار داده‌اند.

حکمت‌نیا و همکاران [۲۶] پژوهشی با عنوان «تحلیل و ارزیابی زیست‌پذیری در بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: شاهین دژ)» انجام داده‌اند. نتایج پژوهش یادشده بیانگر آن است که بافت فرسوده در شهر شاهین دژ با مشکلات عدیده‌ای در ابعاد مختلف مواجه است و برنامه‌ریزی برای افزایش زیست‌پذیری در آن باید در سرلوحه برنامه‌ریزان و مدیران شهری قرار بگیرد تا پایداری در آن‌ها فراهم شود.

مافی و همکاران [۲۷] در پژوهش خود تحت عنوان «ارزیابی و سنجش زیست‌پذیری شهری و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: شهر بجنورد)» به این نتیجه رسیده‌اند که وضعیت زیست‌پذیری شهری بجنورد با توجه به میانگین کلی به‌دست‌آمده که برابر با ۲/۷۵ بود، در وضعیت پایین‌تر از حد متوسط قرار دارد. همچنین از نظر ابعاد مورد بررسی، بعد اجتماعی با میانگین ۲/۸۴ دارای بیشترین میانگین و بعد زیست‌محیطی با میانگین ۲/۶۷ دارای کمترین میانگین است. همچنین نتایج حاصل از پژوهش یادشده نشان‌دهنده آن است که وضعیت منطقه ۲ از وضعیت بهتری نسبت به منطقه ۱ شهر بجنورد برخوردار است.

امانپور و همکاران [۲۸] در پژوهش خود تحت عنوان «سنجش و ارزیابی مؤلفه‌های زیست‌پذیری شهری با رویکرد شاخص‌های محیط زیستی بر پایه تکنیک‌های MCDM، پژوهش موردی: محلات سه‌گانه کلان‌شهر اهواز» به این نتایج دست یافته‌اند که براساس مدل ادغامی پوسِت (POSET)، محله کیانپارس بیشترین میزان و اولویت را از حیث شاخص محیط زیستی مؤثر در زیست‌پذیری شهری را به خود اختصاص داده و پس از آن به ترتیب محلات گلستان و سپیدار در اولویت‌های بعدی قرار گرفتند.

سابقه‌مروری بر پیشینه پژوهش‌های انجام‌شده زیست‌پذیری در کشور ما

نشان می‌دهد بررسی زیست‌پذیری، بیشتر متمرکز بر شهرهای بزرگ بوده و کمتر به شهرهای کوچک و بافت‌های فرسوده آن‌ها توجه شده است و همچنین در بررسی زیست‌پذیری این شهرها به همه ابعاد زیست‌پذیری توجه نشده، بلکه پاره‌ای از ابعاد مد نظر قرار داده شد. بنابراین، قوت این پژوهش بررسی وضعیت زیست‌پذیری با تأکید بر همه ابعاد (اقتصادی، اجتماعی، خدماتی و زیرساختی، کالبدی - فضایی و زیست‌محیطی) در بافت فرسوده شهر بهمان از طریق مدل تحلیلی- ساختاری است.

پیری و همکاران [۲۹] در پژوهشی با عنوان «شناسایی عوامل مؤثر بر زیست‌پذیری شهری با رویکرد مدل‌سازی ساختاری-تفسیری (ISM) (نمونه موردی: شهر ایلام)» به این نتایج دست یافته‌اند که نخستین ابعاد کلی مؤثر بر زیست‌پذیر کردن شهر ایلام، ابعاد اقتصادی و در مراحل بعدی ابعاد زیست‌محیطی و اجتماعی است. همچنین براساس تحلیل MICMAC هیچ‌یک از توانمندسازها در گروه خودمختار قرار نگرفته‌اند و این نشان‌دهنده اهمیت همه توانمندسازها در زیست‌پذیری شهر ایلام است.

تردست و همکاران [۳۰] در مقاله‌ای تحت عنوان «تبیین الگوی سازمان‌یابی فضایی زیست‌پذیری شهری ایلام» به این نتیجه رسیدند که از میان شاخص‌های سازمان‌یابی فضایی عوامل طبیعی بیشترین تأثیر بر زیست‌پذیری شهر ایلام داشته و در مراتب بعدی عوامل تاریخی، اجتماعی، کالبدی و فعالیت‌ها و در نهایت ساختار اقتصادی با میزان ضرایب همبستگی متفاوت قرار دارد.

با بررسی مطالعات در زمینه زیست‌پذیر کردن شهرها مشخص می‌شود که اهمیت بسیار مهم موضوع، باعث تمرکز مطالعات گسترده در این زمینه شده است، اما آنچه باعث تمایز تحقیق حاضر از سایر پژوهش‌ها می‌شود، این است که تحقیقات صورت‌گرفته زیست‌پذیری، بیشتر متمرکز بر شهرهای بزرگ بوده و کمتر به شهرهای کوچک و بافت‌های فرسوده آن‌ها توجه شده است و همچنین در بررسی زیست‌پذیری این شهرها به همه ابعاد زیست‌پذیری توجه نشده، بلکه پاره‌ای از ابعاد مد نظر قرار داده شد. بنابراین، قوت این پژوهش بررسی وضعیت زیست‌پذیری با تأکید بر همه ابعاد (اقتصادی، اجتماعی، خدماتی و زیرساختی، کالبدی- فضایی و زیست‌محیطی) در بافت فرسوده شهر بهمان از طریق مدل تحلیلی- ساختاری است. محقق در این پژوهش در صدد پاسخ‌گویی به سوالات زیر است:

شاخص‌های اصلی زیست‌پذیری بافت فرسوده شهر بهمان کدام‌اند؟ کدام یک از شاخص‌های تأثیرگذار در وضعیت زیست‌پذیری بافت فرسوده شهر بهمان، بیشترین و کمترین تأثیرگذاری را دارند؟

داده‌ها و روش پژوهش

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر با توجه به مسئله پژوهش، از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش از نوع توصیفی- تحلیلی است. در این پژوهش به منظور فراهم ساختن مبانی تئوری و به دست آوردن اطلاعات مورد نیاز در زمینه شناخت شاخص‌های زیست‌پذیری در بافت‌های فرسوده، از روش جمع‌آوری اطلاعات اسنادی و کتابخانه‌ای استفاده شد و ابزار جمع‌آوری داده‌ها، مصاحبه و پرسشنامه است. جامعه آماری تحقیق را مدیران شهری و خبرگان دانشگاهی صاحب‌نظر در حوزه برنامه‌ریزی شهری تشکیل می‌دهند. معیارهای انتخاب مدیران و خبرگان، تسلط نظری، تجربه عملی، تمایل و توانایی مشارکت در پژوهش و دسترسی است. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری قضاوتی استفاده شد و روایی صوری پرسش‌نامه نیز مورد تأیید خبرگان قرار گرفت. در این مرحله با نظرخواهی از مدیران شهری و نخبگان دانشگاهی، ۳۵ مورد از شاخص‌های مؤثر بر زیست‌پذیری بافت فرسوده شهر بهمان شناسایی شد. سپس روابط درونی بین آن‌ها با استفاده از مدل تحلیل ساختاری تفسیری MICMAC بررسی شد و نوع متغیرها با توجه به اثرگذاری و اثرپذیری بر سایر متغیرها مشخص شد. در آخر، مشکلات موجود بافت فرسوده شهر بهمان براساس مدل SAW رتبه‌بندی شد.

شناسایی ابعاد و شاخص‌های زیست‌پذیری

دیدگاه خبرگان استفاده شده است. در این تکنیک متخصصان قادرند با تسلط بیشتری به بیان نظرات خود در رابطه با اثرات (جهت و شدت اثرات) میان عوامل پردازند. ماتریس حاصل (ماتریس ارتباطات داخلی)، هم رابطه علی و معلولی بین عوامل و هم اثرپذیری و اثرگذاری متغیرها را نمایش می‌دهد.

در این تحقیق نخست، شاخص‌ها به عنوان عوامل مؤثر بر زیست‌پذیری شهر براساس ادبیات پژوهش و مصاحبه‌های تخصصی انتخاب شده‌اند. در گام دوم با توجه به مدل تحقیق به شناسایی الگوی روابط علی میان شاخص‌ها پرداخته شد. سپس جهت انعکاس روابط درونی میان معیارهای اصلی از

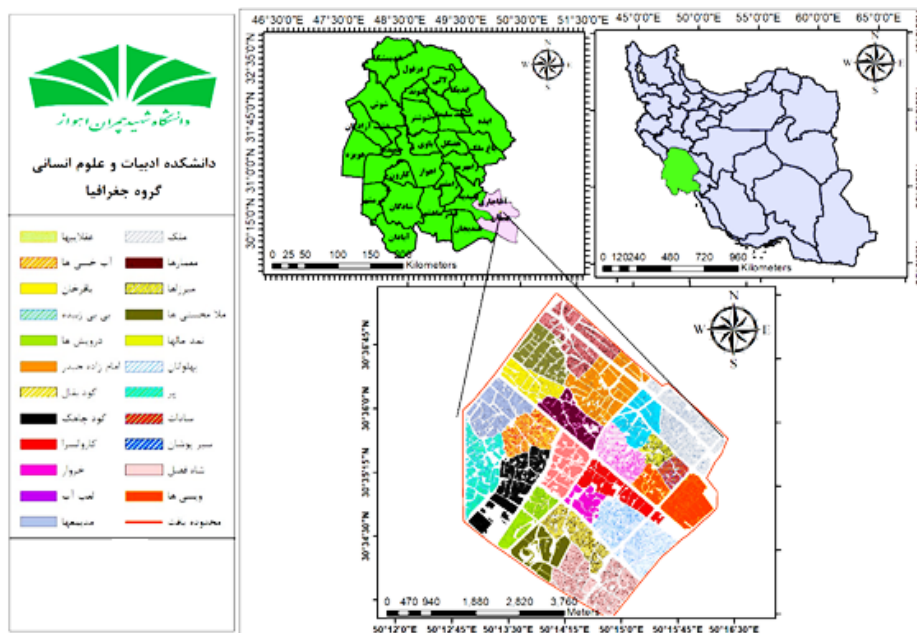
جدول ۱. پیش‌ران‌های اولیه تأثیرگذار بر وضعیت آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهبهان

پیش‌ران‌ها	بعد
Var01. میزان امنیت اجتماعی، Var02. میزان مشارکت ساکنان، Var03. میزان تمایل ساکنان به سکونت در بافت فرسوده، Var04. میزان حس تعلق ساکنان به بافت، Var05. میزان رضایت ساکنان از امکانات و تسهیلات بافت فرسوده و Var06. کیفیت تعامل‌های اجتماعی	اجتماعی
Var07. تمایل ساکنان به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده، Var08. میزان صرفه و ارزش اقتصادی بافت فرسوده، Var09. میزان دسترسی به خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری، Var10. فرصت درآمدزایی در بافت فرسوده، Var11. تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده و Var12. میزان ارزش اقتصادی زمین و مسکن در بافت فرسوده	اقتصادی
Var13. میزان تراکم جمعیت در بافت فرسوده، Var14. میزان فشردگی و ریزدانی ساختمان‌ها در بافت، Var15. کیفیت معابر و پیاده‌روها در داخل بافت فرسوده، Var16. وضعیت ایمنی واحدهای مسکونی، Var17. سازگاری ابعاد معابر بافت و تراکم طبقات، Var18. کیفیت مطلوب سیما و منظر شهر در محدوده بافت، Var19. کیفیت و میزان استحکام ابنیه‌ها، Var20. میزان برخورداری بافت از سیستم دفع بهداشتی و فاضلاب مناسب، Var21. میزان مناسب بودن وضعیت مبلمان شهری و Var22. میزان احساس راحتی در بافت‌های فرسوده	کالبدی
Var23. میزان علاقه به مشارکت در طرح‌ها، Var24. ایجاد تسهیلات مالی برای ساکنان بافت، Var25. صدور مجوز ساخت‌وساز، Var26. مشارکت در تصمیمات شورای شهر و شهرداری، Var27. حضور مدیریت شهری در محله‌ها، Var28. ارائه خدمات مناسب حمل‌ونقل برای شهروندان Var29. میزان سرمایه‌گذاری در بافت و Var30. استفاده از نیروهای متخصص در اجرای پروژه‌ها	مدیریتی
Var31. کیفیت جمع‌آوری زباله و دفع آن، Var32. آلودگی‌های ناشی از کارگاه‌های صنعتی، Var33. آرامش و نبود آلودگی صنعتی، Var34. کیفیت جمع‌آوری آب‌های سطحی و Var35. دسترسی عمومی به فضای سبز	زیست‌محیطی

محدوده مورد مطالعه

عرض شمالی واقع شده است و به لحاظ نسبی در فاصله تقریباً ۲۰۵ کیلومتری اهواز، ۹۰ کیلومتری رامهرمز، ۴۵ کیلومتری جنوب شرق آغاچاری، ۶۵ کیلومتری جنوب شرق شهر امیدیه و ۷۰ کیلومتری شمال غرب دوگنبدان به عنوان مهم ترین مرکز جمعیتی شهرستان بهبهان قرار گرفته است.

براساس تقسیمات سیاسی - اداری کشور، در سال ۱۳۹۵ شهر بهبهان مرکز شهرستان بهبهان در استان خوزستان قرار دارد. این شهر به لحاظ موقعیت ریاضی در مختصات ۵۰ درجه و ۱۵ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۳۵ دقیقه



شکل ۲. محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها

ارزیابی در ماتریس، ۱۷۸ رابطه عدد صفر است؛ این مقدار به آن معناست که عوامل پیشران بر همدیگر تأثیر نداشته و یا از همدیگر متأثر نشده است. ۳۷۱ رابطه با مقدار یک دارای تأثیر ضعیف نسبت به هم و ۵۰۰ رابطه با عدد ۲ دارای روابط اثرگذاری نسبتاً قوی است. به علاوه، ۱۷۶ رابطه عدد ۳ دارد و این به معنای آن است که روابط پیشران‌های کلیدی بسیار زیاد بوده و از تأثیرگذاری و تأثیرپذیری زیادی برخوردارند.

تحلیل کلی محیط سیستم: جدول ۲، برآیند اثرات متقابل ۳۵ عامل یا پیشران تأثیرگذار بر وضعیت آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهبهان را بر اساس تشکیل ماتریس ۳۵×۳۵ نشان می‌دهد. نتایج این جدول بیانگر تعداد تکرار ۲ بار و درجهٔ پرشدگی ۸۵/۴۷ درصد است که نشان می‌دهد پیشران‌های انتخاب‌شده تأثیر زیادی بر هم داشته است. از مجموع ۱۰۴۷ رابطه قابل

جدول ۲. تحلیل اولیهٔ داده‌های ماتریس و اثرات متقابل پیشران‌ها

شاخص	اندازهٔ ماتریس	تعداد تکرار	تعداد صفر	تعداد یک	تعداد دو	تعداد سه	مجموع	درجهٔ پرشدگی
مقدار	۳۵	۲	۱۷۸	۳۷۱	۵۰۰	۱۷۶	۱۰۴۷	۸۵/۴۷

ماتریس این پژوهش بر اساس پیشران‌های آماری با ۲ بار چرخش از مطلوبیت و بهینه‌شدگی ۱۰۰ درصد برخوردار است که حاکی از روایی بالای پرسشنامه و پاسخ‌های آن دارد (جدول ۳).

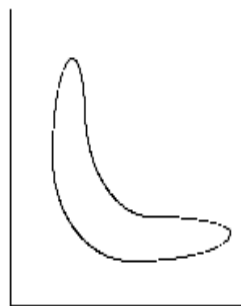
جدول ۳. درجهٔ مطلوبیت و بهینه‌شدگی ماتریس

چرخش	تأثیرگذاری	تأثیرپذیری
۱	%۹۸	%۹۸
۲	%۱۰۰	%۱۰۰

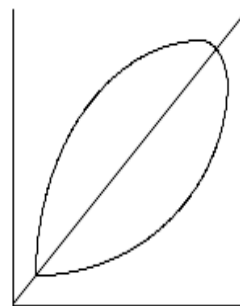
پایدار و ناپایدار معروف است. در مدل سیستم پایدار پراکندگی متغیرها به صورت L است؛ در این مدل برخی متغیرها دارای اثرگذاری بالا و برخی دارای اثرپذیری بالا است. اما در سیستم‌های ناپایدار وضعیت پیچیده‌تر است؛ در این سیستم نیروهای توسعه پیرامون محور قطری صفحه پراکنده است و در بیشتر مواقع حالت بینابین از اثرگذاری و اثرپذیری دارد که شناسایی پیشران‌های کلیدی را دشوار می‌سازد (شکل‌های ۳ و ۴).

ارزیابی پیشران‌های تأثیرگذار و تأثیرپذیر بر وضعیت آیندهٔ زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهبهان

الگوی توزیع پیشران‌های تأثیرگذار بر وضعیت آیندهٔ زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهبهان روی صفحهٔ پراکندگی حاکی از میزان پایداری یا ناپایداری سیستم است. در روش تحلیل اثرات متقابل ساختاری با نرم‌افزار MICMAC در مجموع دو مدل عمومی پراکندگی وجود دارد که به سیستم‌های



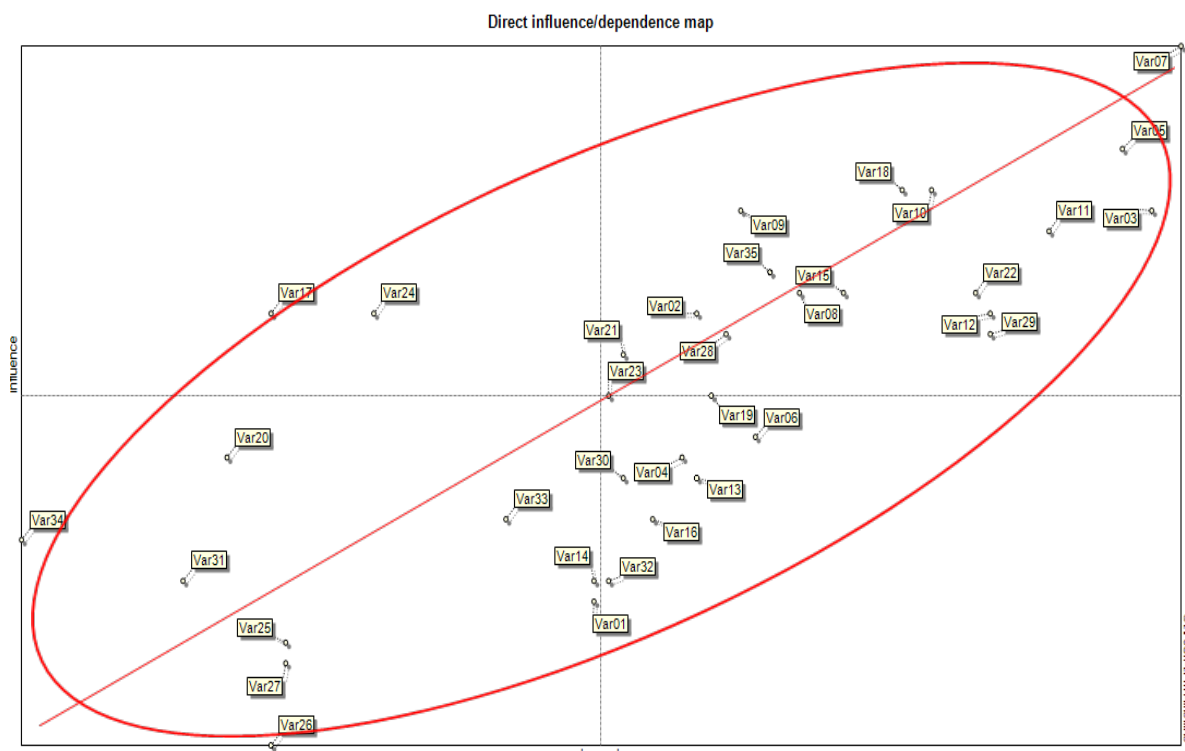
شکل ۴. سیستم پایدار



شکل ۳. سیستم ناپایدار

پیشران که دارای اثرگذاری بالا در سیستم است، عموماً با وضعیت تقریباً مشابهی در اطراف محور قطری استقرار یافته‌اند.

شکل ۳ الگوی پراکندگی پیشران‌های تأثیرگذار بر وضعیت آیندهٔ زیست‌پذیری بافت فرسوده بهبهان را نشان می‌دهد. این الگوی پراکندگی به طور کلی بیانگر وضعیت یک سیستم ناپایدار است. پیشران‌های مورد مطالعه به جز چند



شکل ۵. پراکنده‌گی پیشران‌های تأثیرگذار بر وضعیت آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهبهان

جدول ۴. میزان تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم پیشران‌ها بر یکدیگر

رتبه	پیشران	تأثیرگذاری	پیشران	تأثیرپذیری	پیشران	تأثیرگذاری	پیشران	تأثیرپذیری
۱	Var07	۳۷۴	Var07	۴۶۹	Var07	۳۶۷	Var07	۴۵۵
۲	Var05	۳۴۸	Var03	۴۵۸	Var05	۳۴۳	Var03	۴۳۶
۳	Var10	۳۳۷	Var05	۴۴۸	Var18	۳۳۵	Var05	۴۲۸
۴	Var18	۳۳۷	Var11	۴۲۱	Var10	۳۳۳	Var11	۴۱۱
۵	Var03	۳۳۳	Var12	۴۰۰	Var09	۳۲۸	Var29	۴۰۴
۶	Var09	۳۳۳	Var29	۴۰۰	Var03	۳۲۶	Var12	۳۹۶
۷	Var11	۳۲۷	Var22	۳۹۵	Var11	۳۲۴	Var10	۳۷۹
۸	Var35	۳۱۶	Var10	۳۷۹	Var35	۳۱۷	Var22	۳۷۴
۹	Var08	۳۱۱	Var18	۳۶۹	Var15	۳۱۳	Var15	۳۶۸
۱۰	Var15	۳۱۱	Var15	۳۴۸	Var22	۳۱۲	Var18	۳۶۲
۱۱	Var22	۳۱۱	Var08	۳۳۲	Var24	۳۱۰	Var08	۳۲۹
۱۲	Var02	۳۰۵	Var35	۳۲۱	Var17	۳۰۸	Var35	۳۱۹
۱۳	Var12	۳۰۵	Var06	۳۱۶	Var08	۳۰۷	Var13	۳۰۷
۱۴	Var17	۳۰۵	Var09	۳۱۱	Var12	۳۰۲	Var19	۳۰۴
۱۵	Var24	۳۰۵	Var28	۳۰۵	Var21	۳۰۰	Var06	۳۰۳
۱۶	Var28	۳۰۰	Var19	۳۰۰	Var28	۲۹۹	Var09	۳۰۱
۱۷	Var29	۳۰۰	Var02	۲۹۵	Var02	۲۹۸	Var02	۲۹۸

رتبه	پیشران	تأثیرگذاری	پیشران	تأثیرپذیری	پیشران	تأثیرگذاری	پیشران	تأثیرپذیری
۱۸	Var21	۲۹۵	Var13	۲۹۵	Var29	۲۹۸	Var28	۲۹۵
۱۹	Var19	۲۸۴	Var04	۲۹۰	Var19	۲۸۷	Var21	۲۸۷
۲۰	Var23	۲۸۴	Var16	۲۷۹	Var23	۲۸۶	Var16	۲۸۵
۲۱	Var06	۲۷۴	Var21	۲۶۸	Var20	۲۷۳	Var04	۲۸۳
۲۲	Var04	۲۶۸	Var30	۲۶۸	Var06	۲۷۳	Var01	۲۸۲
۲۳	Var20	۲۶۸	Var23	۲۶۳	Var04	۲۶۵	Var23	۲۷۱
۲۴	Var13	۲۶۳	Var32	۲۶۳	Var13	۲۶۵	Var30	۲۵۷
۲۵	Var30	۲۶۳	Var01	۲۵۸	Var30	۲۶۲	Var32	۲۵۵
۲۶	Var16	۲۵۳	Var14	۲۵۸	Var33	۲۵۸	Var14	۲۵۰
۲۷	Var33	۲۵۳	Var33	۲۲۶	Var16	۲۵۵	Var33	۲۱۹
۲۸	Var34	۲۴۷	Var24	۱۷۹	Var34	۲۴۹	Var24	۲۰۵
۲۹	Var14	۲۳۷	Var25	۱۴۷	Var32	۲۴۴	Var26	۱۶۹
۳۰	Var31	۲۳۷	Var27	۱۴۷	Var31	۲۴۰	Var17	۱۵۵
۳۱	Var32	۲۳۷	Var17	۱۴۲	Var01	۲۳۷	Var27	۱۵۴
۳۲	Var01	۲۳۲	Var26	۱۴۲	Var14	۲۳۷	Var25	۱۵۳
۳۳	Var25	۲۲۱	Var20	۱۲۶	Var25	۲۲۴	Var20	۱۲۷
۳۴	Var27	۲۱۶	Var31	۱۱۰	Var27	۲۱۲	Var31	۱۱۶
۳۵	Var26	۱۹۵	Var34	۵۲	Var26	۱۹۴	Var34	۴۶

خوشه‌بندی پیشران‌های تأثیرگذار بر وضعیت آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهبهان

پیشران‌های تأثیرگذار: این دسته از پیشران‌ها بیانگر کلیدی‌ترین پیشران‌های دارای اهمیت راهبردی در کیفیت زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهبهان هستند. این پیشران‌ها شامل سازگاری ابعاد معابر بافت و تراکم طبقات و ایجاد تسهیلات مالی برای ساکنان بافت هستند (جدول ۶). پیشران‌های یادشده بیشترین تأثیرگذاری و کمترین تأثیرپذیری را دارند و به عنوان بحرانی‌ترین پیشران‌ها، وضعیت کلان و تغییرات سیستم به عملکرد آن‌ها وابسته است. پیشران‌های تأثیرگذار ورودی سیستم محسوب می‌شوند و توسط سیستم قابل کنترل نیستند؛ زیرا خارج از سیستم قرار دارند و به صورت پیشران‌های ثابت عمل می‌کنند.

پیشران‌های دوگانه: این پیشران‌ها هم‌زمان به صورت تأثیرپذیر و تأثیرگذار عمل می‌کنند. در مجموع ۱۶ پیشران تأثیرگذار بر وضعیت آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهبهان، جزء پیشران‌های دوگانه هستند که هم اثرگذار و هم اثرپذیر هستند. آن‌ها طبق جدول ۶ شامل میزان تمایل ساکنان به سکونت در بافت فرسوده، میزان رضایت ساکنان از امکانات و تسهیلات بافت فرسوده، تمایل ساکنان به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده، میزان صرفه و ارزش اقتصادی بافت فرسوده، میزان دسترسی به خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری، فرصت درآمدزایی در بافت فرسوده، تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده، میزان ارزش اقتصادی زمین و مسکن در بافت فرسوده، کیفیت معابر و پیاده‌روها داخل بافت فرسوده، کیفیت مطلوب سیما و منظر شهر در محدوده بافت، میزان مناسب بودن وضعیت مبلمان شهری، میزان احساس راحتی در بافت‌های فرسوده، ارائه خدمات مناسب حمل‌ونقل برای شهروندان، میزان سرمایه‌گذاری در بافت و دسترسی عمومی به فضای سبز است. هرگونه تغییر و تحول این پیشران‌ها می‌تواند پایداری سیستم را تحت‌الشعاع قرار دهد. این نیروها خود به دو دسته

پیشران‌های ریسک و پیشران‌های هدف به شرح زیر تقسیم می‌شوند:

۱- پیشران‌های ریسک: پیشران‌های ریسک ظرفیت بسیاری برای تبدیل شدن به بازیگران کلیدی در سیستم دارند، زیرا به علت ماهیت ناپایدار، پتانسیل تبدیل شدن به نقطه انفصال سیستم را دارند. پیشران‌های فرصت درآمدزایی در بافت فرسوده و کیفیت مطلوب سیما و منظر شهر در محدوده بافت در این ناحیه قرار گرفته‌اند.

۲- پیشران‌های هدف: هیچ پیشرانی در این ناحیه قرار نگرفته است. این پیشران بیش از آنکه تأثیرگذار باشد، تأثیرپذیر است و می‌توان آن را با ضریب قطعیت قابل قبول، به عنوان نتیجه تکامل سیستم شناسایی و معرفی کرد. با دستکاری این پیشران می‌توان به تغییرات و تکامل سیستم در جهت مورد نظر دست یافت. بنابراین، بیش از آنکه نتیجه‌ای از پیش‌تعیین شده را به نمایش بگذارد، نمایانگر اهداف ممکن در سیستم است.

پیشران‌های تأثیرپذیر: پیشران‌های این ناحیه تأثیرگذاری پایین و تأثیرپذیری بسیار بالا در سیستم دارند که بر تکامل پیشران‌های تأثیرگذار تأثیر می‌گذارند. پیشران‌های تأثیرپذیر بسیار حساس و خروجی سیستم به شمار می‌روند. پیشران‌های مشارکت مردمی، هویت محله‌ای، تقویت نهادهای اجتماعی محله‌ای، ایجاد فضاهای جمعی، ایمنی و امنیت، ارتقای موقعیت و ارزش اقتصادی زمین، تقویت مبلمان شهری، ایجاد فضای سبز و بسترسازی جهت ورود بخش خصوصی در این ناحیه قرار گرفته است.

پیشران‌های مستقل: پیشران‌های میزان امنیت اجتماعی، میزان فشرده‌گی و ریزدانه‌گی ساختمان‌ها در بافت، میزان برخورداری بافت از سیستم دفع بهداشتی و فاضلاب مناسب، صدور مجوز ساخت‌وساز، مشارکت در تصمیمات شورای شهر و شهرداری، حضور مدیریت شهری در محله‌ها، کیفیت جمع‌آوری زباله و دفع آن، آرامش و نبود آلودگی صنعتی و کیفیت جمع‌آوری آب‌های سطحی پیشران‌های مستقل و مستثنای سیستم است. این نیروهای پیشران از سایر پیشران‌های سیستم تأثیر چندانی نمی‌پذیرند و بر آن‌ها نیز تأثیر کمی دارند و

یا بی تأثیر هستند. آن‌ها ارتباط کمی با سیستم دارند، زیرا نه باعث توقف پیشران اصلی و نه باعث تکامل و پیشرفت یک پیشران در سیستم می‌شود. - پیشران‌های «هرمی ثانویه»: این پیشران‌ها با وجود اینکه کاملاً مستقل هستند، بیش از آنکه تأثیرپذیر باشند، تأثیر گذارند. آن‌ها در قسمت جنوب غربی نمودار و بالای خط قطری قرار دارند و می‌توانند به عنوان نقاطی جهت سنجش و به عنوان معیار، به کار روند. پیشرانی در این ناحیه قرار نگرفته است.

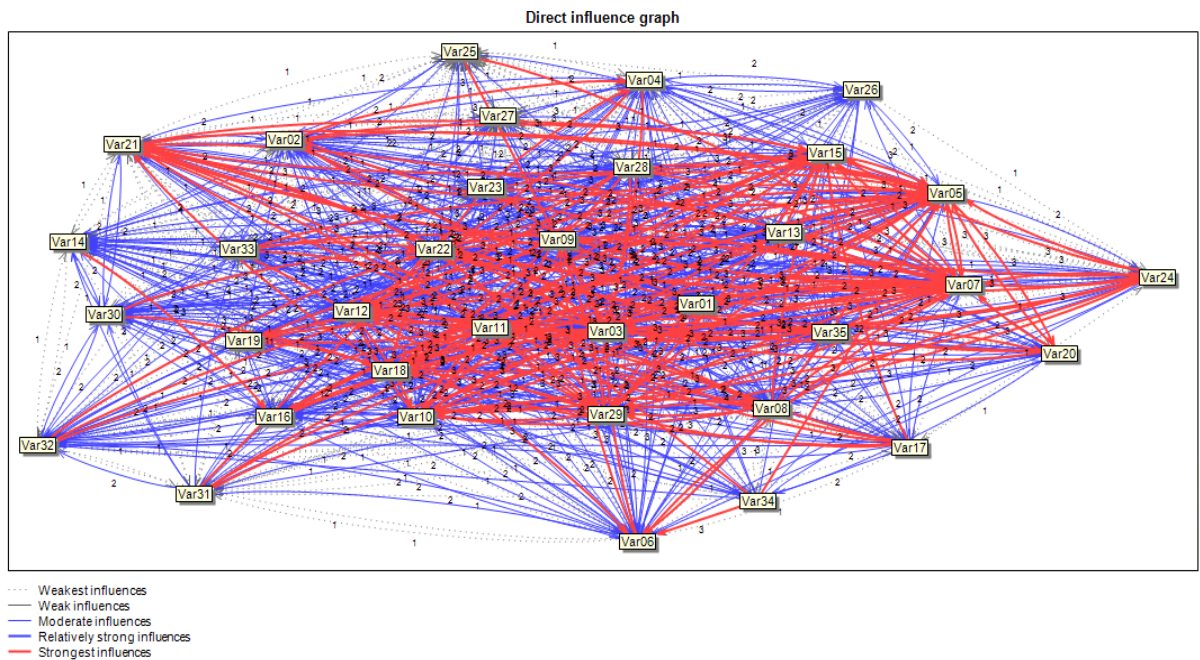
- پیشران‌های «تنظیم‌کننده»: این پیشران‌ها در نزدیکی مرکز ثقل نمودار قرار دارند. آن‌ها می‌توانند به صورت پی در پی به عنوان «هرمی ثانویه»، «اهداف ضعیف» و «پیشران‌های ریسک ثانویه» عمل کنند. پیشرانی در این ناحیه قرار نگرفته است.

جدول ۵. خوشه‌بندی پیشران‌های تأثیرگذار بر وضعیت آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهبهان

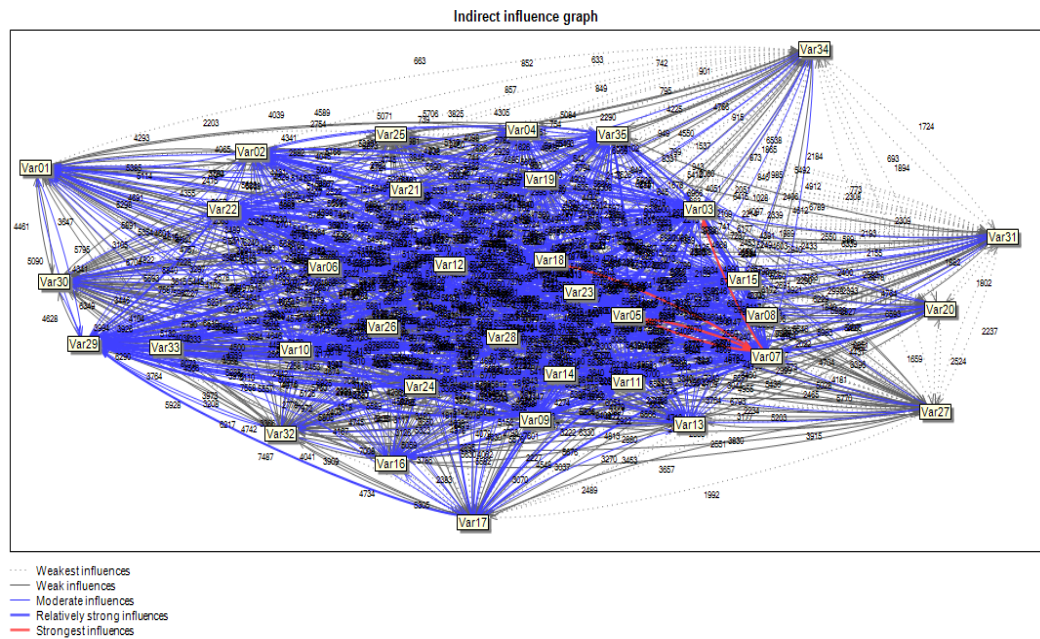
نوع پیشران	پیشران‌ها
تأثیرگذار	سازگاری ابعاد معیار بافت و تراکم طبقات و ایجاد تسهیلات مالی برای ساکنان بافت
دوگانه	میزان تمایل ساکنان به سکونت در بافت فرسوده، میزان رضایت ساکنان از امکانات و تسهیلات بافت فرسوده، تمایل ساکنان به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده، میزان صرفه و ارزش اقتصادی بافت فرسوده، میزان دسترسی به خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری، فرصت درآمدزایی در بافت فرسوده، تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده، میزان ارزش اقتصادی زمین و مسکن در بافت فرسوده، کیفیت معابر و پیاده‌روها در داخل بافت فرسوده، کیفیت مطلوب سیما و منظر شهر در محدوده بافت، میزان مناسب بودن وضعیت مبلمان شهری، میزان احساس راحتی در بافت‌های فرسوده، ارائه خدمات مناسب حمل‌ونقل برای شهروندان، میزان سرمایه‌گذاری در بافت و دسترسی عمومی به فضای سبز
تأثیرپذیر	مشارکت مردمی، هویت محله‌ای، تقویت نهادهای اجتماعی محله‌ای، ایجاد فضاهای جمعی، ایمنی و امنیت، ارتقای موقعیت و ارزش اقتصادی زمین، تقویت مبلمان شهری، ایجاد فضای سبز و بستر سازی جهت ورود بخش خصوصی
مستقل	میزان امنیت اجتماعی، میزان فشرده‌گی و ریزدانه‌گی ساختمان‌ها در بافت، میزان برخورداری بافت از سیستم دفع بهداشتی و فاضلاب مناسب، صدور مجوز ساخت‌وساز، مشارکت در تصمیمات شورای شهر و شهرداری، حضور مدیریت شهری در محله‌ها، کیفیت جمع‌آوری زباله و دفع آن، آرامش و نبود آلودگی صنعتی و کیفیت جمع‌آوری آب‌های سطحی
ریسک	فرصت درآمدزایی در بافت فرسوده و کیفیت مطلوب سیما و منظر شهر در محدوده بافت

شکل‌های ۵ و ۶ نمایش گرافیکی پیشران‌های بازآفرینی را نشان می‌دهد. در این شکل‌ها تأثیرات مستقیم و غیر مستقیم پیشران‌ها بر سایر پیشران‌های سیستم مشخص شده است. چگونگی تأثیرگذاری پیشران‌ها به صورت

ضعیف‌ترین تأثیر، تأثیرات ضعیف، تأثیرات میانه، تأثیرات قوی و قوی‌ترین تأثیرات است.



شکل ۶. روابط مستقیم بین متغیرها (از بسیار ضعیف تا بسیار قوی)



شکل ۷. روابط غیر مستقیم بین متغیرها (از بسیار ضعیف تا بسیار قوی)

میزان دسترسی به خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری، تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده و دسترسی عمومی به فضای سبز جزء پیشران‌های تأثیرگذار و کلیدی برای زیست‌پذیری این بافت‌ها دارند. این نیروها از نظر عملکرد سیستمی نقش تأثیرگذاری بالا و تأثیرپذیری اندک را در محیط سیستم با هدف ارتقای کیفیت محیط زیست شهری ایفا می‌کند و در نتیجه مؤثرترین و کلیدی‌ترین پیشران‌ها محسوب می‌شود (جدول ۷).

پیشران‌های کلیدی تأثیرگذار بر وضعیت آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهبهان

از میان ۳۵ نیروی پیشران، ۸ پیشران در تأثیرگذار بر وضعیت آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهبهان اثر کلیدی بیشتری دارند. تمایل ساکنان به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده، میزان رضایت ساکنان از امکانات و تسهیلات بافت فرسوده، فرصت درآمدزایی در بافت فرسوده، کیفیت مطلوب سیما و منظر شهر در محدوده بافت، میزان تمایل ساکنان به سکونت در بافت فرسوده،

جدول ۶. پیشران‌های کلیدی تأثیرگذار بر وضعیت آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهبهان و تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم

پیشران‌های کلیدی (مستقیم و غیرمستقیم)					رتبه
تأثیرپذیری غیرمستقیم	تأثیرگذاری غیرمستقیم	تأثیرپذیری مستقیم	تأثیرگذاری مستقیم	پیشران	
۴۵۵	۳۶۷	۴۶۹	۳۷۴	تمایل ساکنان به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده	۱
۴۲۸	۳۴۳	۴۴۸	۳۴۸	میزان رضایت ساکنان از امکانات و تسهیلات بافت فرسوده	۲
۳۷۹	۳۳۳	۳۷۹	۳۳۷	فرصت درآمدزایی در بافت فرسوده	۳
۳۶۲	۳۳۵	۳۶۹	۳۳۷	کیفیت مطلوب سیما و منظر شهر در محدوده بافت	۴
۴۳۶	۳۲۶	۴۵۸	۳۳۲	میزان تمایل ساکنان به سکونت در بافت فرسوده	۵
۳۰۱	۳۲۶	۳۱۱	۳۳۲	میزان دسترسی به خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری	۶
۴۱۱	۳۲۴	۴۲۱	۳۲۷	تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده	۷
۳۱۹	۳۱۷	۳۲۱	۳۱۶	دسترسی عمومی به فضای سبز	۸

- مراحل تکنیک SAW

- ۱- کمی کردن ماتریس تصمیم‌گیری؛
- ۲- بی‌مقیاس‌سازی خطی مقادیر ماتریس تصمیم‌گیری؛

در ادامه برای رتبه‌بندی مشکلات موجود بافت‌های فرسوده شهر بهبهان از روش تحلیل چندمعیاره SAW استفاده شده است که ساختار این مدل به شرح زیر است.

توزیع شده است. مبنای امتیازدهی به این معیارها براساس طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت بوده است و از ۵ طیف (۵= کاملاً مناسب = ۴ مناسب = ۳ نسبتاً مناسب = ۲ نامناسب = ۱ کاملاً نامناسب) استفاده شده است. در نهایت از داده‌های حاصل از این پرسشنامه‌ها میانگین گرفته شده و به عنوان ماتریس اولیه مدل SAW در نظر گرفته شده‌اند.

۳- محاسبه اوزان شاخص‌ها؛
۴- محاسبه مقدار عدم اطمینان؛
۵- محاسبه اوزان شاخص‌ها WJ؛
۶- در این مرحله ماتریس بی‌مقیاس شده را در اوزان شاخص‌ها ضرب می‌کنیم.
در مرحله بعد برای تعیین اهمیت و امتیاز اولیه این معیارها، پرسشنامه‌ای طراحی و در میان ۲۰ نفر از کارشناسان و متخصصان امور بافت فرسوده شهر

جدول ۷. شاخص‌ها و معیارهای رتبه‌بندی مشکلات بافت فرسوده شهر بهبهان براساس مدل SAW

معیارها	شاخص
کمبود سرانه‌های مورد نیاز و عدم تطابق آن‌ها با وضع موجود	کالبدی
نبود تأسیسات زیربنایی مناسب	
کمبود و ناکارآمدی خدمات شهری	
کمبود امکانات گذران اوقات فراغت	
عدم تناسب ابعاد، فرم و شکل	
عدم همخوانی کاربری‌های همجوار و موجود بافت	
وجود معابر ناکارآمد	حرکتی
وجود مخاطرات محیطی	زیست‌محیطی
وضعیت نامطلوب اشتغال و درآمد	اقتصادی
ضعف همکاری نهادها و مؤسسات اقتصادی	
عدم مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌ها	اجتماعی
نبود امنیت اجتماعی	

بررسی و رتبه‌بندی دلایل فرسودگی موجود بافت فرسوده شهر بهبهان (از است: حادترین مشکل به پایین) طبق مدل SAW مطابق جدول ۸ به صورت زیر

جدول ۸. رتبه‌بندی دلایل فرسودگی موجود بافت فرسوده شهر بهبهان براساس مدل SAW

رتبه	درصد	شاخص
۱	۰/۷۳۴	کمبود و ناکارآمدی خدمات شهری
۲	۰/۶۹۹	نبود تأسیسات زیربنایی مناسب
۳	۰/۲۸۶	نبود امکانات گذران اوقات فراغت
۴	۰/۱۳۷	عدم دسترسی‌های مناسب
۵	۰/۱۰۶	مشکلات زیست‌محیطی
۶	۰/۰۹۴	کمبود سرانه مورد نیاز کاربری‌ها
۷	۰/۰۷۴	معضلات عملکردی
۸	۰/۰۶۵	ضعف همکاری نهادها و مدیریت نامناسب
۹	۰/۰۳۴	نبود امنیت اجتماعی

۱- کمبود و ناکارآمدی خدمات شهری؛ ۲- نبود تأسیسات زیربنایی مناسب؛ ۳- نبود امکانات گذران اوقات فراغت؛ ۴- عدم دسترسی‌های مناسب (وجود معابر ناکارآمد)؛ ۵- مشکلات زیست‌محیطی؛ ۶- کمبود سرانه مورد نیاز کاربری‌ها؛ ۷- معضلات عملکردی؛ ۸- ضعف همکاری نهادها و مدیریت نامناسب؛ ۹- نبود امنیت اجتماعی.

■ بحث و نتیجه‌گیری

علاوه بر این، نتایج این پژوهش هم‌راستا با تحقیقات تردست و همکاران [۳۰] و حکمت‌نیا و همکاران [۲۶] است که نشان می‌دهد بافت‌های فرسوده موضوعی پیچیده و چندبعدی است، لذا باید هرگونه مسئله و موضوع مرتبط با زیست‌پذیر کردن این بافت‌ها به صورت چندبعدی و ترکیبی از عوامل مختلف مورد سنجش و ارزیابی قرار گیرد و در این پژوهش‌ها بعد کالبدی و اقتصادی به عنوان مهم‌ترین پارامترهای تأثیرگذار بر زیست‌پذیری این بافت‌های فرسوده مورد توجه قرار گیرند.

راهکارهای ارتقای زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهمان با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش عبارت‌اند از:

۱. تمایل ساکنان به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده: اگر ساکنان تمایلی به سرمایه‌گذاری در این بافت نداشته باشند، میزان سرمایه‌گذاری و بهبود زیرساخت‌ها و خدمات عمومی کاهش خواهد یافت.

۲. میزان رضایت ساکنان از امکانات و تسهیلات بافت فرسوده: اگر ساکنان یا امکانات و تسهیلات موجود در بافت فرسوده رضایت نداشته باشند، احتمالاً بافت پایداری و بهبود نخواهد یافت.

۳. فرصت درآمدزایی در بافت فرسوده: ایجاد فرصت‌های درآمدزایی و اشتغال در بافت فرسوده، می‌تواند به رونق اقتصادی و بهبود شرایط زندگی ساکنان کمک کند و در نتیجه آینده زیست‌پذیری بافت‌ها را تحت تأثیر قرار دهد.

۴. کیفیت مطلوب سیما و منظر شهر در محدوده بافت: بهبود کیفیت سیما و منظر شهر در بافت فرسوده، می‌تواند سبب ایجاد فضای شهری زیبا و مطلوب شود و در نتیجه، تمایل ساکنان به سکونت در این بافت را افزایش دهد.

۵. میزان دسترسی به خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری: دسترسی آسان به خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری مهم است و می‌تواند تمایل ساکنان به باقی ماندن در بافت فرسوده را تقویت کند.

۶. تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده: سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در بافت فرسوده می‌تواند منجر به بهبود شرایط و توسعه آن شود.

۷. دسترسی عمومی به فضای سبز: وجود فضای سبز عمومی و دسترسی به آن برای ساکنان، اهمیت زیادی در جذب مردم به بافت فرسوده و بهبود زیست‌پذیری آن دارد.

۸. آگاهی و آموزش: آموزش برای افراد جامعه درباره اهمیت زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده و روش‌های مورد نیاز برای دفع صحیح و بازیافت آن‌ها می‌تواند به ارتقای زیست‌پذیری کمک کند.

■ مشارکت نویسندگان

نویسنده اول (پژوهشگر اصلی ۵۰ درصد)، نویسنده دوم (۵۰ درصد).

■ تشکر و قدردانی

پژوهش حاضر حامی مالی نداشته و حاصل فعالیت علمی نویسندگان است.

■ تعارض منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی ندارند.

این پژوهش با هدف شناسایی پیشران‌های تأثیرگذار بر وضعیت آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهمان و مشکلات موجود آن انجام شده است. یافته‌های این پژوهش نشان داد الگوی کلی پراکندگی پیشران‌های بافت فرسوده شهر بهمان از نظر تحلیل اثرات متقابل، در مجموع بیانگر وضعیت یک سیستم محیطی ناپایدار است که در آن پیشران‌های مورد مطالعه از نظر اثرگذاری و اثرپذیری، حالت پیچیده و بینابین دارد. وضعیت خوشه‌بندی گویای تمرکز خوشه‌ای در ناحیه پیشران‌های تأثیرپذیر است. از میان ۳۵ نیروی پیشران، ۸ پیشران در تأثیرگذار بر وضعیت آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهمان اثر کلیدی دارد. تمایل ساکنان به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده، میزان رضایت ساکنان از امکانات و تسهیلات بافت فرسوده، فرصت درآمدزایی در بافت فرسوده، کیفیت مطلوب سیما و منظر شهر در محدوده بافت، میزان تمایل ساکنان به سکونت در بافت فرسوده، میزان دسترسی به خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری، تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده و دسترسی عمومی به فضای سبز جزء پیشران‌های کلیدی تأثیرگذار بر آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهمان هستند. این نیروها از نظر عملکرد سیستمی نقش تأثیرگذاری بالا و تأثیرپذیری اندک را در محیط سیستم با هدف ارتقای کیفیت زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهمان ایفا می‌کند و در نتیجه، مؤثرترین و کلیدی‌ترین پیشران‌ها محسوب می‌شود. تحلیل این پیشران‌ها نشان می‌دهد تمایل ساکنان به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده، رضایت ساکنان از امکانات و تسهیلات بافت، فرصت درآمدزایی در بافت، کیفیت سیما و منظر شهر، تمایل ساکنان به سکونت در بافت فرسوده، دسترسی به خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری، تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بافت فرسوده، و دسترسی عمومی به فضای سبز، همگی بر آینده زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهمان تأثیرگذار هستند. بنابراین زیرشاخص کالبدی سهم بیشتری در تأثیرگذاری بر میزان زیست‌پذیری بافت فرسوده شهر بهمان دارد. همچنین مشکلات بافت فرسوده شهر بهمان از حادترین مشکل به‌ترتیب شامل: ۱- کمبود و ناکارآمدی خدمات شهری؛ ۲- نبود تأسیسات زیربنایی مناسب؛ ۳- نبود امکانات گذران اوقات فراغت؛ ۴- عدم دسترسی‌های مناسب (وجود معابر ناکارآمد)؛ ۵- مشکلات زیست‌محیطی؛ ۶- کمبود سرانه مورد نیاز کاربری‌ها؛ ۷- معضلات عملکردی؛ ۸- ضعف همکاری نهادها و مدیریت نامناسب؛ ۹- نبود امنیت اجتماعی است. که این مشکلات باید در آینده مرتفع شوند. بنابراین با توجه به این تحلیل‌ها، لازم است برای بهبود زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر بهمان اقداماتی انجام شود. بهبود امکانات و تسهیلات بافت، ایجاد فرصت‌های درآمدزایی در بافت، بهسازی سیما و منظر شهر، ایجاد شرایط مساعد برای سکونت در بافت فرسوده، بهبود دسترسی به خدمات عمومی و زیرساخت‌های شهری، جذب سرمایه‌گذاری از بخش خصوصی در بافت فرسوده، و ایجاد فضاهای سبز عمومی، از جمله اقداماتی هستند که می‌تواند بهبود و زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهر را تقویت کند.

نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش در تطابق با نتایج پژوهش‌های لان و همکاران [۲۲]، لودا و همکاران [۲۴]، و مافی و همکاران [۲۷]، نشان‌دهنده اهمیت زیست‌پذیری بافت‌های فرسوده شهرها است. بنابراین این ایده به دنبال حل مشکلات فرسودگی شهری از طریق بهسازی مناطق محروم و در حال اضمحلال و زیست‌پذیر کردن این بافت به عنوان بخشی از شهرها است.

- [1] UN-Habitat. Urbanization and development: emerging futures, 2016. <https://www.urbanagendaplatform.org/node/921>
- [2] Bandarabad A. Livability city's from basics to meanings , Azaraksh Publications, First Edition, Tehran, 2011. <https://www.gisoom.com/book/1781287/>
- [3] Hossein Abadi M. Taqwai A. Evaluation of financing methods in renovation projects of worn-out urban tissues; Case example: Hamza Abad neighborhood located in District 20 of Tehran. Journal of urban management. Spring and Summer 2011, No. 29, pp. 236-245. [In Persian]. <https://www.sid.ir/paper/92236/fa>
- [4] Shamai A. and Pourahmad A. An analysis of urban improvement and renovation policies and plans in the country's development plans. Geographical research. 2013. 36(49). 179-202. [In Persian]. <https://www.sid.ir/paper/5580/fa>
- [5] Bazondi F. Shahbazi M. The role of vitality in creating the mental image of citizens and the amount of use of the urban space (case study: Sephsalar street pedestrian walkway in Tehran). Two Quarterly Journals of Manzar Shahr 2017. Year 1, Number 1, 34-43. [In Persian]. <http://ensani.ir/file/download/article/20140830123032-9962-4>.
- [6] Shamai A. and Bigdley L. Dimensions of livability in the 17th district of Tehran. Geography (Quarterly journal of the Iranian Geographical Society). 2015. 171-191, (50) 14. [In Persian]. <https://www.sid.ir/paper/150168/fa>
- [7] Isa Lou A. The idea of livability, a new approach to improve the quality of life in rural communities (case study: Qom city). Environmental and rural housing magazine. 2013. No. 146. pp. 120-107. [In Persian]. <https://www.sid.ir/paper/186016/fa>
- [8] Hajipour N. Comparative analysis of selected indicators of urban livability in Ahvaz metropolis (case study: Golestan neighborhoods. Kianpars, Sepidar. Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. 2016. [In Persian]. https://jgrd.um.ac.ir/article_39961.html
- [9] Wang H. Song Y. Hamilton A. & Curwell S. Urban information integration for advanced e-Planning in Europe. Government Information Quarterly. 2007. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-642-39649-6_2
- [10] Teng Chey K. "The CLC framework for livable and sustainable cities", Urban Solutions. 2012. 1: 60-74. <https://plantaproject.com/>
- [11] Habibi, d. Investigating factors affecting the decline of the sense of vitality and livability in historical and dilapidated contexts (Case study: Seng Siah neighborhood of Shiraz). Iranian Islamic City Studies, 1392. -(14), 75-80. <https://www.sid.ir/paper/177391/>
- [12] Hataminejad, H, Rezvani, M., Khosravi Kurdestani, F. Measuring the livability of the two cities of Sanandaj. Journal of Spatial Analysis of Environmental Hazards. 2013, 23-37. <https://www.magiran.com/paper/1572306/>
- [13] Stein, E. CommunitYand Quality of Life", Washington: National Academy Press, 2020. https://urdp.atu.ac.ir/article_11559.html
- [14] Khorasani M., Rizvani M., Matiei Langroudi S., Rafiyan M. Measuring and evaluating the livability of villages around the city, case study: Varamin city, Rural Research, 2013, No. 4, pp. 79-104. <http://ensani.ir/fa/article/346526/>
- [15] Abbas Zadegan, M. Improving the quality of urban spaces in the process of improving and renovating dilapidated structures, a case study, Sabon Khaneh neighborhood of Tehran, the first conference on refurbishing and renovating dilapidated structures, 2017. pp. 23-35. <http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-1-1419>
- [16] Heydari, T., Shamai, A., Sasan-Pour, F., Soleimani, M. and Ahaddan-jad, M. Analyzing the viability of dilapidated urban tissues) research case: dilapidated tissue of the central part of Zanjan city) doctoral dissertation in the field of geography and urban planning, Faculty of Geographical Sciences, Kharazmi University, Human Geography Research - 2015 - Volume: 48 - Number: 4 - Page :799-783. <http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-1-1419-fa.html>
- [17] Pandey, R. "Understanding qualitative conceptions of livability: An Indian Perspective", International Journal of Research in Engineering and Technology, 2013. 14: 2319-1163. <https://www.researchgate.net/publication/299411010>
- [18] Khazainejad, F. Analysis of livability in the central part of Tehran city, neighborhoods of the region, doctoral thesis of geography and urban planning, Faculty of Geographical Sciences, Khwarazmi University, 2015. pp. 70-45. https://www.jgeoqeshm.ir/article_81270.html
- [19] Salzano, E. seven aims for the livable city international making cities livable conferences, California, USA: Gondolier press, 1997. https://jm.um.ac.ir/article_25790.html
- [20] Khorasani, M., Rizvani, M., Matiei Langroudi, S., and Rafiyan, M. Measuring and evaluating the livability of villages around the city (case study: Varamin city). Rural Research, 2013. 3(4 (consecutive 12)), 79-104. <https://www.sid.ir/paper/401931/fa>
- [21] Liang L. Deng X. Wang P. Wang Z. & Wang L. Assessment of the impact of climate change on cities livability in China. Science of the Total Environment. 2020. 726. <http://ensani.ir/fa/article/454997/>
- [22] Hargreaves, A. J., Farmani, R., Ward, S., & Butler, D. (2019). Modelling the future impacts of urban spatial planning on the viability of alternative water supply. journal Water Research, 162, 200-213. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0043135419305408>
- [23] Zhan, D., Kwan, M. P., Zhang, W., Fan, J., Yu, J., & Dang, Y. (2018). Assessment and determinants of satisfaction with urban livability in China. Cities, 79, 92-101. <http://www.sssampling.cn/download/2018Zhan%20DS-Cities.pdf>
- [24] Janjevic, M., & Ndiaye, A. (2017). Investigating the financial viability of urban consolidation centre projects. journal Research in Transportation Business & Management, 24, 101-113. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2210539516301018>
- [25] Hikmatnia H, Mousavi M, Sobhani N, Salmanzadeh S. Analysis and evaluation of livability in worn-out urban tissues (case study: Shahin Dej). Human settlement planning studies (geographic perspective). 1401;17(1 (serial 58)):33-47. <https://www.sid.ir/paper/1030767/fa>
- [26] Thaqbi M, Mafi A, and Watanparast M. Evaluation and measurement of urban livability and factors affecting it (the case study of Bojnord city, applied research of geographic sciences (geographical sciences). 1401, vol. 22, no. 67, pp. 335-350. <https://jgs.khu.ac.ir/article-1-3897-fa.html>
- [27] Hajipour, N., Amanpour, S., Shujayan, A. Measuring and evaluating the components of urban livability with the approach of environmental indicators based on MCDM techniques, case study: three neighborhoods of Ahvaz metropolis. Scientific Quarterly Journal of Urban Ecology Research, 1401; 13 (No. 3 (Serial 28)): 45-60. https://grup.journals.pnu.ac.ir/article_9437.html
- [28] Piri, F., Maleki, S., Abedi, Z. Identifying factors affecting urban livability with the ISM structural-interpretive modeling approach (case example: Ilam city). Regional Geography and Development, 1400; 19(1): 53-87. https://jgrd.um.ac.ir/article_39961.html
- [29] Tardest Z, Nik Sarasht M, Meshkini A. Explanation of spatial organization pattern of urban livability (case example: Ilam city). Studies of urban structure and function, 2018; 6(20): 105-125. <https://www.sid.ir/paper/381558/fa>